

“Sådan var det dengang!”

Gamle Peder Knudsen i Gyngstrup fortæller om et langt liv i arbejde og fest

Ved lærer H.C. Jensen i Gyngstrup

Når man ser gamle Peder Knudsens garderhøje, stovte skikkelse og hører ham fortælle livligt og interesseret, har man ondt ved at forstå, det er en snart 84-årig mand, man har for sig. Lidt af en forklaring får man i den oplysning, at den gamle kæmpe aldrig har været virkelig syg og heller ikke har brugt medicin.

Han blev født den 8. maj 1851 i huset, han bor i, og hvor også hans fader og farfader har haft til huse. Den sidste var for resten med i Frankrig under den store revolution og lå en tid uden for Paris.

Om sin første spæde barndom beretter gamle Knudsen et og andet, han har hørt de andre fortælle, og som giver et helt godt indblik i hine tiders overtro: En klog kone klippede en dag et stykke af hans huebånd, hvorefter hun kastede det afklippede stykke ind på ilden, den mærkelige handling skulle være en ret sikker garanti for, at barnet ikke skulle blive forgjort.

Han mener også, der i hans svøb har været anbragt et vættelys, ligeledes for at hindre de onde i at drive deres spil med barnet.

Så voksede han da op i et hjem, hvor han lærte nøjsomhed i en udstrækning, vi nu har lidt svært ved at fatte. Han bemærker således, at mangt et måltid bestod i et tørt stykke brød med lidt sirup på; i det hele gik det ret strengt til med opdragelsen. Riset, der havde plads under bjælken, kom af og til i brug; men var opdragelsen efter nutidens målestok hård, har den ikke hos Peder Knudsen efterladt nogen bitterhed.

Nej, tværtimod, han er glad for, han lærte lydighed, høflighed, nøjsomhed og andre gode dyder at kende. Det kan også siges med sandhed, at han gennem sit lange liv har praktiseret dette, at et menneske skal stille krav til sig selv. Det siger sig selv, han meget tidlig måtte være med i arbejdet hjemme, og da han var fyldt ti år, begyndte han at gå med “på gaden“.

Peder Knudsens hjem i Gyngstrup, der har været i slægtens eje gennem flere generationer.

Roldmanden i Vissenbjerg

Omtrent ved denne tid indtræffer der en begivenhed, som nok er værd at notere: Han fik en lille knude på den ene læg; ved lejlighed så gamle dr. Larsen i Bogense på det dårlige ben; men han tog nu ikke alvorligt på sagen, ja, han kom endogså med en bemærkning om, at det såmænd ikke havde noget at sige, og at det var fint at have tykke lægge. En skønne dag kørte forældrene så af sted med deres dreng for at få bedre besked og hjælp hos den meget berømte "Roldmand" deroppe i Vissenbjerg Sogn; for fuldstændighedens skyld skal det bemærkes, turen forgik i en såkaldt Mergelkasse, hvilket vil sige en tohjulet kærre. – Den kloge mand mente nok, han kunne få bugt med ondet ved at anvende levertran og køngsplaster. Men naturligvis ville han gerne se drengen igen.

Altså en ny rejse men denne gang til Odense, hvor "Roldmanden" til visse tider tog imod patienter i en stue, han havde lejet hos snedker Jessen.

Turen til byen gik udmærket, idet moder og søn kørte med en af grevens vogne derind; men desværre nåede de ikke stedet, hvorfra de skulle køre hjem til den fastsatte tid, og da de kom, var kusken kørt. Hvad så? Ja, så gik de hjem, en tur på 25 km. Fortælleren bemærker, det generede en hel del, at de havde en dunk sirup at bære på. Derimod opholder han sig ikke særlig ved vejlængden.

I Gyngstrup Skole med et stykke pap på ryggen – til straf

Om skoletiden er der ikke meget at berette. Han gik i Gyngstrup skole og sled her bænken i den samme bygning, der den dag i dag bruges.

De hygiejniske forhold var dengang med et mildt udtryk ikke gode, skiftesofodtøj kendtes ikke, og kun et par gange om ugen blev klasseværelset fejlet. De store skolepiger besørgede dette arbejde.

Om straffemetoderne er det måske af interesse at høre lidt: Børn, der havde forset sig, fik somme tider et stykke pap fastgjort på ryggen, forseelsens art var noteret på plakaten. Ved den gamle skorsten var et stort, åbent rum, den såkaldte esse. Det skete, en dreng blev sat derind; men engang hændte den begivenhed, der længe gik sære frasagn om; Fangen gik ovenud og ned af taget. Det siger sig selv, at kammeraterne troede at se selve den slemme komme.

Knudsen har også som andre skoledrenge på den tid været med til at luge degnens hør. Der var udsat en præmie på fire skilling til den, der mødte med den største bunke ukrudt.

Som alt bemærket, måtte han allerede, da han var ti år gammel, være med til at tjene til føde og klæder. Det skal her udtrykkelig bemærkes, at der også til klædedragten, som til føden, stilledes ganske minimale fordringer.

Gyngstrup Skole – det store, sorte skorstenshul hvor skrækslagne elever kunne sidde og komme på bedre tanker, er dog borte her.

Agernæs Præstegård, hvor Peder Knudsen var kusk og avlskarl, og fik mere end dobbelt så meget i løn som karlene på gårdene ellers fik. Jo, det var godt at være i tjeneste hos præsten.

Højre og venstre? Nej, ens træsko til begge fødder

Interessant er det at høre den gamle mand fortælle, at hans fader selv lavede de træsko, der skulle bruges; men han tog det slet ikke så nøje med formen, således fandt han ingen anledning til at gøre nogen forskel på dem; de var ens til begge ben, og slanke turde man ikke kalde dem; men der var noget at slide på. Klæderne var naturligvis hjemmevævede.

Nægtes kan det ikke, man fyldes med undren og beundring, når Peder Knudsen viser sin gamle skødefrakke frem og fortæller, at den har hans mor kartet og spundet til og – vævet stoffet! Som alle gamle holder Peder Knudsen nok af at fortælle om sin ungdom, og det er ikke at undres over; thi han har uden al tvivl været en hel karl og vist også noget af en førerskikkelse, alene hans højde gav ham et fortrin.

En skuffelse oplevede han dog den dag, da den omtalte hævelse på det ene ben viste sig at være hindring nok til at holde ham fra at blive gardist.

Kusk og avlskarl hos præsten i Agernæs

Han har været en dygtig ung mand, hvad man kan se deraf, han i en årrække var kusk og avlskarl hos præsten i Agernæs. Det var på de tider en meget anset post for en ung mand, og lønnen var noget større, end den man opnåede i en bondegård. Der hørte 75 tdr. land til præstegården, så man forstår, der var nok at tage vare på, men naturligvis var det ikke værre, end han fik tid til at glæde sig sammen med de andre unge. Og sikkert er det, de havde det ikke trist, skønt man vel synes, de manglede så meget, som senere tiders ungdom har kunnet fylde fritiden med.

Fornøjelser var der nok af, og de var billige, hvad de da også var nød til at være, for lønnen var jo ikke svimlende: Præstens avlskarl fik 60 kr. om halvåret. En gårdmand i byen gav sin karl 28 kr., dertil kom han måtte holde et får, og desuden fik han lov at så noget hør.

Men det var fornøjelserne:

Vi lader Peder Knudsen fortælle, det kan han nemlig: “Jo, der var såmænd morskab nok herhjemme i byen. De lange ture kendte vi slet ikke noget til.

Ved juletid havde vi ikke mindre end seks gilder; disse holdtes på omgang i gårdmændenes storstuer og var i reglen meget fornøjelige; men det skal ikke nægtes, det skete, en og anden fik for meget at drikke, og slagsmål har vi også set; men det må på ingen måde forstås, som det var den slags, der prægede vore sammenkomster.

I fastelavnstiden gik det særlig livligt til. En aften gik vi karle hen og bestilte gildet hos den gårdmand, hvis tur det var at tage imod os, og der samledes vi aftenen efter for at pynte den hat, kongen skulle bære på selve festdagen, som altså var den tredje dag.

Så red alle karlene fra sted til sted, alle steder skulle de ind og have en forfriskning, imens blev hestene passet af byens drenge, der halsede efter rytterne fra sted til sted. Om aftenen var så hovedballet. Dagen efter gik vi ud og tiggede æg og flæsk til æggekage og æggeøl. Under denne vandring var vi klædt ud, og der var kappestrid om at gøre sig så ukendelig som muligt. Om aftenen kom pigerne, så gik dansen atter.

Den påfølgende søndag samledes vi for at gøre regnskabet op, også ved den lejlighed blev der en smule fest.

Lidt længere hen i vinteren holdtes det såkaldte pigegilde, og kartegilder var der nogle stykker af.

Om sommeren samledes ungdommen på gaden. Så blev der fortalt historier, spillet kegler og meget hyppigt danset til

harmonikamusik. Ved gilderne havde vi en spillemand, men vi kunne nok nøjes med en, og han var meget billig.

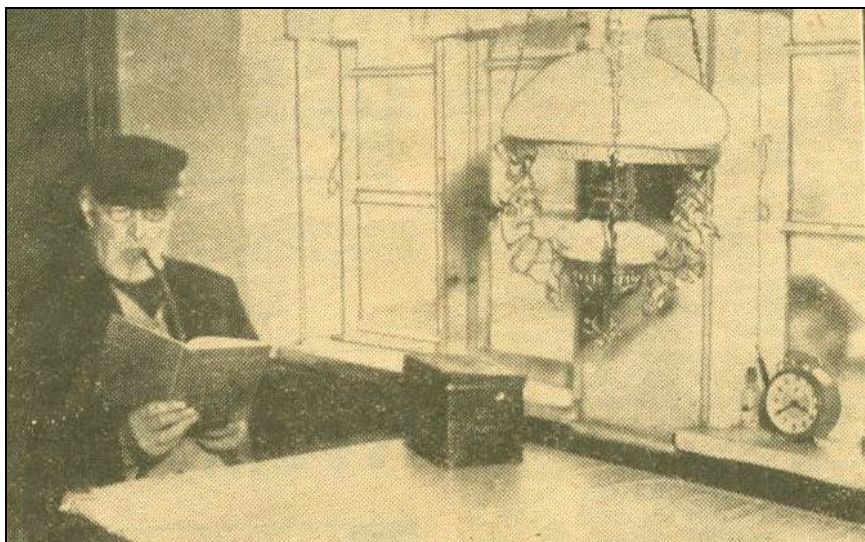
“Mærkede de i ungdomstiden noget til den herskende overtro?”

“Ja det gjorde jeg i høj grad, alle vi unge var jo i den henseende optaget af de samme tanker og forestillinger, de ældre gik med.

Vi var optaget af at der i byen fandtes en “Cyprianus”, også den kloge kone, i hvis hus der var livligt rykind af mennesker, der søgte hendes hjælp; men det skal dog siges, hun ikke havde nogen stor fortjeneste af at betjene byens folk, jeg tror nok, de havde ikke så lidt mere tillid til den “kloge Frans” fra Slevstrup, der var meget dygtig til at vise igen.

Ja, vi var jo som sagt inde i og så optaget af overtro, at nutidens mennesker har vanskeligt ved at forstå det. Det meste var meningsløst; men der kunne da også være og var noget kønt i noget af det.

De sagde, vi ikke måtte komme i staldene juleaften, når dyrene havde fået, hvad de skulle have, og forklaringen var den, at på den hellige aften fik dyrene mæle og talte sammen; men det måtte intet menneske høre. Nogle ville vide, køerne knælede. I denne forbindelse vil jeg gerne bemærke, skønt det ikke har noget med overtro at gøre, at min egen moder var så ualmindelig god mod køer. Var hun end nok så træt, når hun kom hjem fra arbejde, så kunne det dog ikke falde hende ind at tænke på hvile eller på at mætte sig selv, før hun havde sørget godt for dyrene. Jeg kan endnu se hende plukke græs til dem eller “bede” med dem derude i vejgrøfterne. Hun plantede meget kål, og om vinteren fik de tit kålblade på hakkelsen. Når det var rigtig koldt varmede hun deres drikkevand lidt.”

*Den 84-årige Peder Knudsen hygger sig med en bog og en pibe tobak.
– Frakken, som han har på, har hans moder vævet i sin tid efter først
selv at have kartet og spunden ulden dertil*

Fæstehusmand under Einsidelsborg

I 30-års alderen giftede Peder Knudsen sig med Else, *Else Marie Almind*, en ung pige fra Agernæs. Det varede ikke så mange år, hun fik lov at være hans medhjælp. Og så kom der en meget lang årrække, hvor der stilledes næsten for store krav til ham, idet han skulle være både far og mor for børnene.

Til huset, han overtog, da han giftede sig, hørte fire tønder land; det var naturligvis grevens ejendom. Afgiften var 20 kr. om halvåret, dertil kom så skatterne, der dog var meget små. Hø og græs kunne husmændene få, så meget de ville have. Jorden blev drevet ved hjælp af heste fra godset. Det var egentlig helt gode betingelser for husmændene, der på denne måde var knyttet til "Einsidelsborg". Og så virkede han da derude i over 50 år med stor troskab. "Han fortjente medaljen, men se, om han fik den."

En samtale med ham om de længst henfarne tider giver et meget interessant tids- og kulturbillede. Det er et helt galleri af særprægede mennesker, man bliver præsenteret for, og der ligger eventyrglans over skildringen af *arbejdet*.

Man ser for sig de tredive mand, der går på række med deres le; man hører den festlige klang, når den hvæses, og alle de muntre bemærkninger, der måske en og anden gang er mindre fine, men som i de fleste tilfælde for det opmærksomme øre ville indeholde en understrøm af lune og kammeratskabsfølelse.

Vi ser den vældige skare høstfolk lejret omkring mellemmaden den første dag, der blev høstet. Spisetiden var da tre kvarter; for der vankede nemlig æbleskiver m.m. Og vi følger med til årets største fest, *høstgildet*, og får en sikker følelse af, at man har stået over for den virkelige livsglæde.

Gamle Knudsen er ingen fantast, han ved også at berette om det daglige slid, men slår fast, at selv om man stiller det rent prosaiske op som et minus, så vil der endda blive et ret pænt overskud, som kan benævnes: *arbejdets glæde*.

Peder Knudsen avler sin egen tobak

Og så kom alderdommen, men ikke uvirksomheden. Da han blev fri for det hårde arbejde, kunne han rigtig tage sig af sine bier. Dem behandler han, som få gør det. Slør, handsker, røg og andre sikkerhedsforanstaltninger lader han hånt om. Bierne *kender* ham.–

Den lille have er gammeldags, her findes da også endnu en del af de gamle lægeplanter. Der vokser også tobak. For manden, der er en stor økonom, som aldrig har taget på kredit, finder det naturligt, at man selv avler sin tobak.

For nogle år siden så det bogstavelig talt sort ud for den gamle mand, idet han nemlig fik grå stær, nu er operationen for længst overstået, og han kan atter læse aviser og andet.

Det er i parentes bemærket underligt at høre ham tale om, hvordan” *Fyens Stiftstidende*” var for over 70 år siden. Han følger stadig med i alt, hvad der foregår her og ude. Det glæder ham, der er gjort så meget for de gamle og de meget syge; men ellers synes han nok, et og andet burde have været noget anderledes. Hans kritik er dog på ingen måde præget af gammelmandsbitterhed, nej, alt, hvad han fremfører, er *sagligt*.

84 år og har aldrig smagt medicin

På spørgsmål om, hvorvidt han har gjort noget særligt for at bevare sit helbred og opnå så høj en alder, svarer han: “Jeg hører til en stærk slægt. Min far havde aldrig været syg og havde aldrig fået medicin, og da han døde højt oppe i firserne, havde han endnu alle sine tænder i behold.

Gamle Doktor Møller i Otterup sagde da også, der var ingen grund til at købe medicin, men vi kunne give ham en snaps. Jeg har selv levet på nogenlunde almindelig vis, hvad mad og drikke angår, har sørget for at få 6-7 timers nattesøvn. Medicin har jeg så godt som aldrig smagt. Den bedste medicin er vistnok arbejde og tilfredshed.”

Man forlader den gamle kæmpe, der har en så lang og tapper kamp bag sig, med ønske om, at de kommende dage må blive gode og lyse for ham.

Efter artikel af lærer H.C. Jensen i Fyens Stiftstidende 9.12.1934

Digitaliseret til Nordfynsk.dk i nov. 2011 af Margit Egdal.